

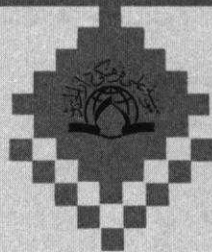
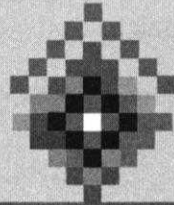
2262

س

٢

١٥٩

لا اله الا الله

WWW.ETEXTS.OIR

سرشناسه: مهریزی، مهدی، ۱۳۹۹.
 عنوان و نام پدید آور: حوزه‌ها و مکاتب حدیثی / مهدی مهریزی، ارزویاب عبدالهادی مسعودی، ویراستار محمد مهدی حیدری، محمد مهدی خوش قلب؛
 بازیبن نهایی محمد مهدی خوش قلب (به سفارش) وزارت علوم تحقیقات و فناوری، دانشگاه قرآن و حدیث، مرکز آموزش الکترونیکی.
 مشخصات نشر: تم: موسسه علمی - فرهنگی دارالحدیث، سازمان چاپ و نشر، ۱۳۹۷.
 مشخصات ظاهری: ۱۵۹ ص.
 قروست: درس گفتار، ۳۴.
 شابک: 978 - 622 - 207 - 005 - 2
 وضعیت فهرست نویسی: فنیبا
 یادداشت: بالای عنوان: متون آموزشی مرکز آموزش الکترونیکی -
 یادداشت: کتابنامه: ص: (۱۵۳) - ۱۵۹، همچنین به صورت زیر نویس.
 عنوان دیگر: متون آموزشی مرکز آموزش الکترونیکی -
 موضوع: حدیث -- تاریخ
 موضوع: Hadith -- History
 موضوع: محدثان
 موضوع: Hadith -- Authorities
 موضوع: حوزه‌های علمیه
 موضوع: Islamic theological seminaries
 موضوع: احادیث شیعیه
 موضوع: Hadith (Shiites) -- Texts
 موضوع: احادیث اهل سنت
 موضوع: Hadith (Sunnites) -- Texts
 شناسه افزوده: دانشگاه قرآن و حدیث، مرکز آموزش الکترونیکی
 ده بندی شماره: ۲۹۷ / ۰۶ / ۵ / ۰۸
 رده بندی دی.بی.سی: ۲۹۷ / ۰۶ / ۵ / ۰۸
 شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۲۷۳۰۲۷

مؤسسه انتشاراتی دارالحدیث

مجلس شورای اسلامی
 دانشگاه قرآن و حدیث
 آموزش الکترونیک

حوزه‌ها و مکاتب حدیثی

مهدی مهریزی

ارزویاب: عبدالهادی مسعودی	ویراستار: محمد مهدی حیدری، محمد مهدی خوش قلب
بازیبن نهایی: محمد مهدی خوش قلب	صفحه‌بندی: مهدی خوش رفتار اکرم

ناشر: سازمان چاپ و نشر دارالحدیث • جاب: دوم / ۱۳۹۸ • چاپخانه: دارالحدیث

شمارگان: ۵۰۰ • قیمت: ۱۷۰۰۰ • شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۲۰۷-۰۰۵-۲

محل پخش

دفتر مرکزی: قم، میدان شهدا، خیابان معلم، پلاک ۱۲۵ تلفن: ۰۲۵ ۳۷۷۴۰۵۲۳

فاکس: ۰۲۵ ۳۷۷۴۰۵۷۱ / ص. پ ۴۴۶۸ / ۳۷۱۸۵

نمایشگاه دائمی علوم حدیث (قم، خیابان معلم) مجتمع ناشران، طبقه همکف پلاک ۲۹ تلفن: ۰۲۵ ۳۷۷۴۰۵۴۵

شهری، حرم حضرت عبدالعظیم حسنی (ع) صحن کاشانی تلفن: ۵۵۹۵۲۸۶۲

<http://darolhadith.ir>

کلیه حقوق چاپ و نشر برای ناشر محفوظ است.

۱۱۴۰۱۴۹۲۰۰۲۰۲۹

درس
گفتار
۳۴

مستون آموزشی مرکز آموزش الکترونیکی

عقده ها و مکاتب عقده

مهدی مهریزی

وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشگاه قرآن و حدیث
مرکز آموزش الکترونیکی

سخن‌متنا

«متنا» عنوان مجموعه «متون تدوینی نشر مرکز آموزش الکترونیکی دانش‌نامه قرآن و حدیث» است. این متون از آغاز تأسیس مرکز - سال ۱۳۸۳ - تاکنون به عنوان منابع درسی دانشجویان در مقاطع کارشناسی و ارشد بهره‌رسان شده است. بخشی از متون آموزشی مرکز، توسط ناشران دانشگاهی مانند سمت، منتشر شده است، از سال ۱۳۹۵ مرکز تصمیم گرفته تا همه منابع درسی را به دو صورت ذیل آماده و منتشر نماید:

درسی نوشتار

این اصطلاح به معنی اطلاق می‌شود که استاد افزون بر تدریس، مطالب دروس را لمی نیز کند.

درسی تساهل

این عنوان به بخشی از جرورات آموزشی مرکز اطلاق می‌شود که به جهت فقدان متن مکتوب یا منبع مقبول در آن ماده درسی، همان گفتار استاد در تولید بسته‌های درسی چند رسانه‌ای، داده و پسر باز نویسی و تغییرات ویرایشی، برای تسهیل در مطالعات و آزمون به صورت موقت منتشر می‌شود. امید است صاحبان این آثار فرصت یابند تا این دست‌نویسها را به کتاب‌های منقح تبدیل نمایند.

شایان ذکر است که با توجه به فقر منابع در موضوعات کتابخانه‌ای یا نگاه‌های نو صاحبان آثار، بسیاری از این جزوات در مراکز معتبر دانشگاهی و حوزوی در حال تدریس است.

از خوانندگان گرامی به جهت برخی کاستی‌های احتمالی در ویرایش و یا استنادها، که از ناحیه مرکز - و نه صاحبان آثار - رخ داده، صمیمانه عذر خواهیم.

فهرست مطالب

درس اول: کلیات (۱)

۱۱
۱۳ مقدمه
۱۴ علوم حدیث و معارف حدیثی
۱۴ شاخه‌های علوم حدیث
۱۴ شاخه نخست: دانش صدور و ارزیابی انتساب
۱۴ شاخه دوم: قواعد فقه الحدیث
۱۵ شاخه سوم: تاریخ حدیث و علوم حدیث
۱۵ شاخه چهارم: مصطلح الحدیث
۱۶ شاخه پنجم: فلسفه حدیث و علوم حدیث
۱۶ جایگاه حوزه‌ها و مکاتب حدیثی در میان شاخه‌های علم حدیث
۱۷ دسته‌بندی‌ها و تقسیم‌بندی‌های درس حوزه‌ها و مکاتب حدیثی

درس دوم: کلیات (۲)

۲۰ تعریف مرکز حدیثی
۲۱ موضوعات قابل بحث و بررسی در هر مرکز حدیثی
۲۲ منابع و راه‌های دستیابی به اطلاعات در باره هر مرکز حدیثی
۲۳ مراکز حدیثی شیعه
۲۳ مراکز حدیثی اهل سنت
۲۵ پیوست‌ها
۲۵ نمودار شماره (۱)
۲۵ مراکز حدیثی شیعه
۲۶ نمودار شماره (۲)
۲۶ مراکز حدیثی اهل سنت

درس سوم: جریان‌ها و مکاتب‌های حدیثی

۲۷ جریان‌ها و مکاتب‌ها؛ تعریف و شاخص‌ها
----	--

۲۸	دسته‌بندی جریان‌ها و مکاتب‌ها
۲۸	۱. نص‌گرایان
۲۸	۲. عقل‌گرایان
۲۹	۳. باطن‌گرایان
۲۹	نص‌گرایان؛ تعریف و زیرمجموعه‌ها
۳۰	منابع عام و خاص

درس چهارم: جریان نص‌گرایی (۱)

۳۲	اصول مشترک نص‌گرایان
۳۲	۱. باطنی‌انگیزی عقل و درک معارف دینی و تقدّم نقل بر عقل
۳۶	۲. تقدّم حدیث بر قرآن در مقام رجوع

درس پنجم: جریان نص‌گرایی (۲)

۴۱	ادامه اصول مشترک نص‌گرایان
۴۱	۳. پای‌بندی به ظواهر و جایز ندانستن تأویل و اجتهاد
۴۳	۴. حجّیت خبر واحد در احکام و عقاید
۴۳	۵. منع تقلید
۴۵	۶. تساهل در پذیرش روایت
۴۷	۷. دیدگاه ویژه در باره صفات و معرفت الهی

درس ششم: جریان عقل‌گرایی

۵۰	عقل‌گرایان و اقسام آن‌ها
۵۱	اصول مشترک عقل‌گرایان (متکلمان، اصولیان و فلاسفه)
۵۱	اصل اول: حجّیت عقل به عنوان نخستین دلیل
۵۲	اصل دوم: تقدّم عقل بر نقل
۵۴	اصل سوم: جواز تأویل
۵۴	اصل چهارم: عدم حجّیت خبر واحد در عقاید

درس هفتم: جریان باطن‌گرایی

۵۸	رویکرد کلی باطن‌گرایان به حدیث
۵۹	فرقه‌های باطن‌گرایان
۵۹	اصول مشترک باطن‌گرایان

- اصل اول: فراوانی روایات و احادیث در متون عرفانی و متصوفانه..... ۵۹
- اصل دوم: احراز صدور بر پایه کشف و شهود..... ۵۹
- اصل سوم: تأویل‌های عرفانی از احادیث و روایات..... ۶۰

درس هشتم: حوزه حدیثی مدینه

- شکل‌گیری حوزه حدیثی مدینه..... ۶۵
- فعالیت‌های حدیثی شیعه در مدینه..... ۶۷
- ویژگی‌های حوزه حدیثی مدینه..... ۶۹
- ویژگی نخست: شکل‌گیری جریان‌های فکری جدید..... ۷۰
- ویژگی دوم: تنویر و تدوین موضوعی احادیث..... ۷۱
- ویژگی سوم: آغاز ورسد احادیث جعلی و پیدایش غلو..... ۷۲

درس نهم: حوزه حدیثی قم

- منبع‌شناسی حوزه حدیثی قم..... ۷۵
- زمینه‌های شکل‌گیری حوزه حدیثی قم..... ۷۷
- محدثان و راویان قم..... ۷۸
- آثار و کتب تألیف‌شده در مرکز حدیثی قم..... ۸۰
- ویژگی‌های حوزه حدیثی قم..... ۸۱

درس دهم: حوزه حدیثی بغداد (۱)

- زمینه‌های شکل‌گیری حوزه حدیثی بغداد..... ۸۴
- راویان و محدثان برجسته بغدادی..... ۸۷
- آثار محدثان بغدادی..... ۸۸
- ویژگی‌های فکری حوزه حدیثی بغداد..... ۸۹

درس یازدهم: حوزه حدیثی بغداد (۲)

- آراء و دیدگاه‌های شیخ مفید..... ۹۲
- نمونه نخست..... ۹۳
- نمونه دوم..... ۹۳
- نمونه سوم..... ۹۴
- نمونه چهارم..... ۹۶
- آراء و اندیشه‌های سید مرتضی..... ۹۷

۹۷ نمونه نخست
۹۸ نمونه دوم
۹۸ نمونه سوم
۹۹ نمونه چهارم
۹۹ جمع‌بندی اعتقادات بغدادی‌ها
۹۹ منازعات حوزه‌های حدیثی بغداد و قم
۱۰۱ منابعی در باره رویکرد عقلانی حوزه حدیثی بغداد

درس دوازدهم: حوزه حدیثی کوفه

۱۰۳ زمینه‌های شکل‌گیری حوزه حدیثی کوفه
۱۰۵ راویان و محدثان برجسته کوفی
۱۰۷ خاندان‌های برجسته حدیثی کوفه
۱۰۹ ویژگی‌های حوزه حدیثی کوفه

درس سیزدهم: حوزه‌های حدیثی ری و حله

۱۱۲ شکل‌گیری فعالیت‌های حدیثی شیعه در ری
۱۱۴ راویان و محدثان رازی
۱۱۶ ویژگی‌های حوزه حدیثی ری
۱۱۸ فعالیت‌های حدیثی شیعه در ری
۱۱۹ شکل‌گیری حوزه حدیثی حله
۱۱۹ فعالیت‌های حدیثی شیعه در حوزه حله

درس چهاردهم: حوزه حدیثی اصفهان

۱۲۵ شکل‌گیری فعالیت‌های حدیثی شیعه در حوزه اصفهان
۱۲۶ ویژگی‌ها و اختصاصات فکری حوزه حدیثی اصفهان
۱۲۷	الف - تدوین جامع‌نگاری‌ها و دایرة المعارف‌های گوناگون حدیثی
۱۲۸	ب - تعمیق معارف حدیثی به وسیله شرح‌نویسی و تعلیقه‌نویسی
۱۲۹	ج - عمومی‌سازی معارف حدیثی و ترجمه به زبان فارسی
۱۳۱	د - حاکم بودن تفکر اخباری‌گری شیعه بر این حوزه حدیثی
۱۳۱ آثار حدیثی شیعه در حوزه اصفهان
۱۳۲ خاندان‌های برجسته حوزه حدیثی اصفهان

درس پانزدهم: حوزه‌های حدیثی اهل سنت (حوزه مغاربه)

۱۳۴ معرفی حوزه‌های مهم اهل سنت
-----	----------------------------------

۱۳۷.....	حوزه حدیثی مغاربه.....
۱۳۷.....	حدود جغرافیایی حوزه حدیثی مغاربه.....
۱۳۸.....	دورنمای کلی فعالیت حدیثی مغاربه.....
۱۳۹.....	فعالیت‌های حدیثی در قیروان.....

درس شانزدهم: حوزه‌های حدیثی اهل سنت (حوزه اندلس و قرطبه)

۱۴۳.....	ورود حدیث به حوزه اندلس و فعالیت‌های محدثان در آن مرکز.....
۱۴۴.....	دیدگاه ایزابیل فیرو در باره ورود حدیث به اندلس.....
۱۴۵.....	شخصیت‌های اثرگذار در حوزه حدیثی اندلس از نگاه ایزابیل فیرو.....
۱۴۵.....	۱. معاویه بن صالح حمصی.....
۱۴۷.....	۲. صعصعة بن سلام شامی.....
۱۴۷.....	۳. عبد الملك بن حبيب سلمی.....
۱۴۸.....	۴. بقی بن مخلد قرطبی.....
۱۴۹.....	۵. محمد بن وساح قرطبی.....
۱۵۱.....	منابعی در باره حوزه حدیثی قرطبه.....
۱۵۳.....	فهرست منابع.....

مقدمه

یکم. یکی از شاخه‌های مهم علوم حدیث، «تاریخ حدیث» است. تاریخ حدیث از رخدادهای و تحولاتی که بر حدیث گذشته بحث می‌کند و شامل رویدادهای مربوط به نقل و کتابت و حفظ و نشر حدیث، تعامل جریان‌های فکری مسلمانان با حدیث، حوزه‌های جغرافیایی فعالیت‌های حدیثی، اهتمام اقوام و نژادهای مخالف به حدیث، و مسائلی از این دست می‌شود.

آگاهی‌های عمیق، مستند و دقیقی از گذشته حدیث، نحوه تعامل صحیح و درست را با میراث برج مانده حدیثی روشن می‌سازد و می‌تواند تا اندازه فراوان از افراط و تفریط در موضع‌گیری نسبت به حدیث بکاهد. در پرتو این بررسی‌ها معلوم می‌شود: نه چنین است که همه احادیث، دست نخورده به دست ما رسیده باشد، و نه چنان است که همه آنچه امروزه در اختیار ما است، سست و بی‌پایه و غیر قابل استناد باشد.

مطالعات تاریخی حدیث، به جز مسئله اصالت و اعتبار حدیث، روشنگری‌های دیگری را نیز در اختیار ما می‌گذارد: فضاها و فکری و فرهنگی مسلمانان و تأثیرگذاری و اثرپذیری آنها را از حدیث و می‌گوید؛ چگونگی شکل‌گیری مناہج مختلف حدیثی محدثان و نحوه تبویب‌ها را در کتب حدیثی نشان می‌دهد؛ اسباب و علل جعل و وضع و فراز و فرود آن را در ادوار گوناگون تاریخی آشکار می‌سازد؛ و وجوه تأثیرگذاری و تأثیرپذیری حدیث را با علوم اسلامی نشان می‌دهد.

این کتاب از میان همه مباحث تاریخ حدیث، دو بحث جدی را که تاکنون (زمان تدریس) کمتر به شکل مستقل مورد توجه بوده به بحث می‌گذارد: نخست از جریان‌های فکری حدیثی بحث می‌کند و سه جریان مهم ظاهرگرایی (اخباریگری و اهل حدیث)؛

عقل‌گرایی (فلاسفه و متکلمان) و باطن‌گرایی (عرفا و صوفیه) را تا اندازه‌ای می‌کاود، و نمونه‌ها و مصادیقی از این برخوردها با حدیث را نشان می‌دهد.

مبحث دوم کتاب، بحث و بررسی درباره مکان‌ها و حوزه‌هایی است که فعالیت حدیثی در آنها رونق داشته است. در این بخش، از ده حوزه حدیثی شیعه یعنی: مدینه، کوفه، بغداد، قم (قرن‌های چهارم و پنجم)، ری، حلّه، اصفهان، خراسان، نجف، قم (دوره معاصر) بحث شده است. و در مورد اهل سنت، به سه منطقه بزرگ؛ یعنی ایران (ری، خراسان بزرگ و قزوین)، شرق عربی (حجاز، عراق و شام)، و غرب عربی (قرطبه، قیروان و شمال آفریقا)، اشاره کرده و از جنونگی ورود و گسترش حدیث در اندلس به تفصیل بحث کرده است.

دوم. این کتاب، تحریب و بازنویسی درس «حوزه‌ها و مکاتب حدیثی» برای مقطع کارشناسی ارشد است که در سال ۱۳۸۶ برای رشته‌های مجازی دانشگاه قرآن و حدیث ضبط شده است. طبیعی است که از آن زمان تاکنون، در فضای کلی مطالعات حدیثی، تحولات چشمگیر و گسترده‌ای روی داده، چنان‌که برای مدرس و نویسنده این کتاب نیز، زوایای بیشتر و تازه‌تری مکشوف شده است؛ ولی این تحولات و آگاهی‌ها در این کتاب، انعکاس نیافته است.

سوم. در پایان سپاس و قدرشناسی خود را تقدیم اساتید ارجمند و دوستان فاضل و فرهیخته‌ای می‌کنم که با پیگیری، اهتمام و لطف، سهی در به‌ثمر رسیدن این درس گفتار داشته‌اند؛ به‌ویژه یاد می‌کنم از:

حجة الاسلام و المسلمین دکتر مهدی غلامعلی به جهت اهتمام و پیگیری‌های فراوان؛
حضرات آقایان: محسن رفیعی، محمدمهدی حیدری و محمدمهدی خوش‌قلب به جهت ویرایش محتوایی و صوری این اثر؛

آقای سید علی سیدابراهیمی به جهت حروف‌چینی درس‌ها.

والحمد لله

مهدی مهریزی

چهارشنبه ۲۹ فروردین ۹۷

اول شعبان ۱۴۳۹ ق

۱۷ آوریل ۲۰۱۸ م